

Tekstititys

Podcast: Puhetta puutarhasta ja taloudesta – Prat om trädgårdsodling och ekonomi

Jakso 1. Puutarha-Suomi

Äänitteen kesto: 00:24:02

Haastattelija: Irene Vänninen, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus

Vieraana: Hilikka Vihinen, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus

[äänite alkaa]

[Musiikkia]

[Irene Vänninen] Hei, kuuntelet Puhetta puutarhasta ja taloudesta -podcastia. Tämä podcastsarja toteutetaan osana AgriHubi osaamisverkostoa.

Tässä podcastissa koetamme Luken tutkimusprofessori Hilikka Vihisen kanssa luoda syitä puutarhatuotannon pärjäämiseen elinkeinotoimintana. Pohdimme mm. maatalouspolitiikan asettamia reunaehdoja ja edellytyksiä, ja mahdollisuuksia, ja koetamme saada puutarhatalouden tulevaisuudestakin sitten lopuksi muutamia välähdyksiä.

Vihannesten, marjojen, hedelmien ja koristekasvien tuotanto on joutunut reagoimaan tosi moniin tapahtuman kulkuihin ja pullonkauloihin, ja löytämään ratkaisut yhteen ja toiseen niistä. Etenkin sen jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin 27 vuotta sitten. Puutarhatalous on silti pärjännyt itse asiassa aika hyvin, ainakin kun katsoo, miten alan kannattavuus ja yrittäjätulo ovat kehittyneet verrattuna muuhun kasvintuotantoon ja kotieläintuotantoonkin.

Hilikka Vihinen, sinä toimit Lukessa maaseutupolitiikan tutkimusprofessorina. Olet koulutukseltasi valtiotieteiden tohtori ja toimit myös dosenttina Vaasan yliopistossa, erikoisalanasi vertaileva aluetutkimus. Mitkä aiheet sinun työssäsi, tai jopa yksityiselämässäsi, liittävät sinut puutarhatalouteen jollakin tavalla?

[Hilikka Vihinen] Olen politiikan tutkija taustaltani ja tässä maaseutupolitiikan professorin tehtävässä alaani kuuluu oikeastaan kaikki, jolla on jonkinlainen maaseutuyhteys. Me olemme täällä Luonnonvarakeskuksessa maaseutututkimuksessamme erikoistuttu nimenomaan yrittäjyyteen, aluetalouteen, elinkeinotoimintaan ja sitten toisaalta sitten siihen politiikkaan, jolla näitä asioita ohjataan. Siinä mielessä, kun yleensä avomaan puutarhatuotanto ja suuri osa myös kasvihuonetuotannosta sijaitsee maaseudulla, niin se on ikään kuin yksi niistä elinkeinoista, joita minä jatkuvasti seuran ja joiden kehityksen tunteminen jossakin määrin kuuluu alaani.

[Irene Vänninen] Okei, kiinnostavaa. Onko sinulla jonkinlaisia henkilökohtaisia suhteita puutarhatalouteen ja sen tuotteisiin? Ilmeisesti syöt niitä jonkin verran. Mitä muuta löytyy sieltä puolelta?

[Hilikka Vihinen] Minulla on nuoruudestani ja lapsuudestani sellainen kytkentä, että minulla on sukulaisia, jotka ovat olleet avomaan puutarhatuottajia, ja he myivät tuotantoaan ensi sijassa Tammelan torilla Tampereella. Olen siellä sitten serkkujeni kanssa useampanakin kesänä 70-luvun loppupuolella ollut myymässä näitä heidän tuotteitaan. Se on ollut yksi kaikkein hauskimpia kesätöitä, mitä minulla on koskaan ollut. Lukuun ottamatta niitä hirveän varhaisia aamuja, kun sinne mentiin pystyttämään niitä myyntipöytiä.

[Irene Vänninen] Että sen käytännön tosiasiat tulivat sinulle tutuiksi sitä kautta? Aikaisia herätyksiä ja siinä mielessä välillä vähän rankkaakin.

[Hilikka Vihinen] Joo.

[Irene Vänninen] Minä olen Irene Vänninen ja toimin erikoistutkijana Lukessa, aihealueenani kasvihuonekasvien kasvinsuojelu, mutta myöskin yleisempi kasvihuonealan kehittäminen. Minulla on ehkä työni kautta ne kiinteimmät suhteet puutarhatalouteen. Toki, minä olen maalaistalon kasvatti ja vaikka karjatila olikin Itä-Suomessa aikoinaan, niin mansikkaa viljeltiin, lanttua tuotettiin rehuksi. Lanttupeltoja kitkettiin, mansikoita poimittiin, ryömittiin siellä harsojen alla poimimassa niitä. Siinä mielessä sitä taustaa myöskin löytyy minulta. On yhteyksiä puutarha-alan käytäntöihin.

Selvitetäänpä ensin, mitä kautta puutarhatalouteen Suomessa itse asiassa kuuluu. Mainitsin tuossa äsken jo

vihanneksen, marjat, hedelmät, koristekasvit, mutta tätä juttua varten kaivelimme vähän tilastoja Luken puutarhatilastoista. Sieltä voisi nyt ensimmäisen semmoisen ison kaaren löytää, että Suomessa pinta-alallisesti viljellään puutarhakasveja n. 20 000 hehtaarilla. Siitä avomaavihanneksia on 11 500 hehtaaria, ja sitten marjoja tuotetaan reilulla 7 000 hehtaarilla, eli aika paljon on marjapinta-alaa. Hedelmiä tuotetaan 730 hehtaarilla, että nyt mentiin jo alle tuhannen hehtaarin kokonaispinta-alaan. Taimitarhatkin kuuluvat avomaan puutarhatuotantoon. Niitä Suomessa on, yllättävää kyllä, niinkin paljon, kuin 328 hehtaaria. Ja jopa leikkokukkia tuotetaan avomaalla pienessä mittakaavassa. Sitten on tietysti kasvihuonetuotanto, jota Suomessa on Luken tilastojen mukaan tällä hetkellä 375 hehtaaria. Siitä hieman reilu puolet on vihannestuotantoa, tomaattia, kurkkua ja paprikaa lähinnä. Ruukkuvihanneksia on 34 hehtaaria, koristekasveja on 114 hehtaaria. Tietysti taimia ja pistokkaita tarvitaan. Niitä tuotetaan n.11 hehtaarilla. Marjojakin tuotetaan tätä nykyä jo jonkun verran kasvihuoneissa.

Jos katsoo alueellisesti, miten nämä tuotannot jakaantuvat, me oikeastaan voimme nähdä sekä vihannes-Suomi, marja-Suomi, että hedelmä-Suomi. Vihannes-Suomi on selvästi Länsi- ja Lounais-Suomessa. Sinne keskittyy avomaavihannes tuotanto. Marja-Suomi on Itä-Suomessa ja Lounais-Suomessa, eli se on ikään kuin jakaantunut sitten kahteen osaan maata.

Hedelmä-Suomi on ihan selvästi Ahvenanmaalla ja osin Lounais-Suomessa. Hedelmähän ovat pääasiassa omenaa. Se on se kasvi, joka Suomessa viihtyy.

Taimia tuotetaan siellä täällä, taimistoissa. Siinä ei ole selkeitä keskittymiä. Sen sijaan kasvihuonetuotannossa löytyy keskittymiä. Lähinnä Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla, jossa tuotetaan peräti 70 % maamme kurkuista ja tomaateista.

Hilkka, yhteiskuntatieteilijänä ja maaseutupolitiikan tutkijana, kun katsot näitä faktoja Suomen puutarhatuotannosta, niin minkälaisia ajatuksia se herättää? Minkälaisia ajatuksia sinulle herää mielessäsi ja minkälaisilla kysymyksillä sinä lähtisit tarkastelemaan puutarhataloutta, kun saisit eteesi nämä aika yleiset ja karkeat faktatiedot? Mitä yhteiskuntatieteilijä lähtisi tutkimaan?

[Hilkka Vihinen] Ensimmäisenä tästä, jos ajattelee tämän yhteiskunnallista merkitystä, niin tietenkin iso asia on se, että me kuluttajina ja kansalaisina saadaan suomalaisia hedelmiä ja vihanneksia, jotka ovat täällä tuotettuja, se on tietysti niin kuin ihan tämmöinen elintärkeä asia, että tätä tuotantoa on. Mutta, jos katsoo vielä sitten vähän yksityiskohtaisemmin maaseudun kehityksen näkökulmasta, mikä on minun alaani, niin merkittävää on se, että miten se voi elinkeinona? Miten se kehittyy elinkeinona? Miten yrittäjyys kehittyy? Miten yritykset kehittyvät? Ja mikä niiden yritysten ja tämän toimialan suhde on aluetalouteen näillä alueilla? Mainitsit juuri, että meillä on tietynlaiset hedelmä-vihannes-Suomet, jotka ovat itse asiassa hyvinkin tunnettuja esimerkiksi maakuntatasolla, näissä maakunnissa, ne ovat hyvin merkittäviä toimialoja, joiden ympärille sitten kehityttyä muuta yritystoimintaa ja muunlaista taloudellista aktiviteettiä. Ja joka luo semmoista työllisyyden ja yrittäjyyden pohjaa sille alueelle. Se on erittäin merkittävää monille näille alueille. Siihen sitten kytkeytyy muunlaisia toimintoja, jolloin se puutarhatalous on ikään kuin semmoisia taloudellisen toiminnan solmukohtia, jotka sykkii siellä. Niiden ympärille kehkeytyy se muu toiminta.

Kauhean merkittävää, erityisesti Itä-Suomen, mutta myös keskisemmänkin Suomen aluetalouksille on se, että niillä olisi mahdollisimman monipuolinen toimialapohja. Että klusterit on hyviä, ne ovat tärkeitä, koska ne juuri saavat ympärilleen sitä muutakin taloudellista aktiviteettiä, mutta että ei olisi liian yksipuolista. Koska sitten taas meillä on hyvin haavoittuvia aluetalouksia, erityisesti pohjoisessa ja tuolla itärajan pinnassa.

[Irene Vänninen] Tarkoitatko klustereilla nimenomaan maatieteellistä klusteria?

[Hilkka Vihinen] Maantieteellistä joo, kyllä. Että yrityksiä on lähellä toisiaan. Ne ovat juuri semmoisia, jotka muodostavat sellaista aluetalouden selkärankaakin sinne. Mutta sitten meillä esimerkiksi Kainuu on semmoinen aluetalous, jossa on hyvin yksipuolinen toimialarakenne. Tässä taannoin me tutkimme julkisia ruokahankintoja Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskusalueella. Se, minkä me panimme merkille, oli että esim. Kainuussa on niin vähän puutarhatuotantoa, että esim. kunnat tai kuntien yhtymät, jotka yhdessä tekee isoja ruoka- tai elintarvikeostoksia, niin vaikkapa salaatit oli ihan mahdoton saada aluetaloudellisesti merkittäväksi tuotteeksi, koska yksinkertaisti niitä yrittäjiä ei alueella ollut.

[Irene Vänninen] Eli periaatteessa kysyntää voisi olla, mutta yrittäjiä ei ole?

[Hilkka Vihinen] Jos ei ole yrittäjiä, niin on ihan mahdotonta saada sitä rahavirtaa, mikä siitä julkisesta kulutuskysynnästä tulee, jäämään sinne alueelle. Se on aika ankara paikka sinänsä. Tietenkin sitten toinen hyvä puoli

sitten taas juuri tässä, että meillä näitä klustereita on, on se, että ne vahvistavat sitä paikallista aluetaloutta ja saavat siihen muita toimialoja myös ympärille.

Juuri tämä yrittäjäyys-, elinkeinoaluetalousasiat pistää ihan ensimmäisenä silmään, että minkälaista toimintaa ne kehii sinne ympärilleen, ja minkälaista asutusrakennetta siihen ympärille tulee. Miten työntekijät asettuu sillä alueella. Kulkeeko ne töissä jostakin kaukaa? Minkälaista osaamista siellä tarvitaan? Onko meillä esimerkiksi alan oppilaitoksia sillä tavalla, että tämä aluetalous saadaan pyörimään, ja että yrittäjät saavat osaavaa työvoimaa? Jos meillä on osaava ja innokas motivoitunut yrittäjä, niin miten hyvin se toimii, se kuvio?

[Irene Vänninen] Entä sitten se, kun nyt puhumme näistä maantieteellisistä klustereista, että on vihannes-Suomi, on kasvihuone-Suomi, on avomaavihannes-Suomi, marja-Suomi ja niin edelleen. Entä markkinat? Löytyykö markkinat aina sen klusterin ympäriltä, vai onko kehitys menossa siihen, että tuotanto keskittyy suurten asutuskeskusten läheisyyteen? Näetkö tämmöistä kehitystä?

[Hilkka Vihinen] Joo, ja tällä alalla varmaankin sillä on merkitystä. Kyllähän jo pitkälläkin ajalla kauppapuutarhat aika paljon oli ainakin vähän isompien keskusten ympärillä. Tietysti yksi asia, mikä vaikuttaa, on se, että kun pinta-ala tarve ei ole kovin suuri, niin silloin kalliimpaakin maata pystyy ostamaan. Yleensä laajaperäinen tuotanto sijoittuu sinne, missä maa on halvempaa. Toisaalta, jos me ajatellaan nyt vaikkapa Pohjanmaan kasvihuonetuotantoklusteria, niin kyllähän meillä kuitenkin isot kulutuskeskittymät on Etelä-Suomessa. Onhan niissä aika paljon etäisyyksiä. Sitten on kyse siitä, että miten hyvin logistiikka pystytään järjestämään.

[Irene Vänninen] Ja missä on parasta tuottaa esimerkiksi ilmastollisesti, koska perustavanlaatuinen syy siihen, miksi Pohjanmaalla on kasvihuonetuotantoa, on siinä, että siellä on enemmän, kuin muilla alueilla, auringon paistetta kesäisin.

Se on itse asiassa se ikään kuin juurisyy, miksi siellä on lähtenyt liikkeelle se. On siihen toki muitakin syitä, mutta kyllä tämä kasvihuonetuotannossakin on merkityksellinen siihen aikaan, kun ei ollut vielä tekovalotusta käytössä.

[Hilkka Vihinen] Kyllä vaan, tuohan olikin kiinnostava tieto.

[Irene Vänninen] Kyllä, klusteri ei aina löydä parasta paikkaa, jos eivät olosuhteet ole hyvät.

[Hilkka Vihinen] Sitten tietysti toinen aihe, mikä näin yhteiskuntatieteilijälle ja politiikantutkijalle tulee tästä puutarhatuotannosta mieleen, on että miten me yhteiskuntana säätelemme sitä, tai miten me sitä elinkeinoa yritämme mahdollistaa erilaisilla politiikkavälineillä. Se on sitten se toinen asia, mikä tulee ihan välittömästi mieleen.

[Irene Vänninen] Aivan, ja niihin asioihin itse asiassa menemmekin seuraavaksi. Ruvetaan puhumaan siitä, että mitä tarkoittaa suomalaisen puutarhatuotannon kannalta, että Suomi on EU:ssa ja miten yhteinen maatalouspolitiikka ohjaa. Hilkka Vihinen, mitä tarkoittaa suomalaisen puutarhatalouden kannalta, että Suomi on EU:ssa? Miten puutarhatuotteita noin ylipääntään kohdellaan EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa? Sehän ohjaa viljelyä aika voimakkaasti ja pyrkii omilla säännöksillään kehittämään sitä tiettyyn suuntaan.

[Hilkka Vihinen] Euroopan Unionin jäsenyyshän elinkeinojen kannalta ensinnäkin tarkoittaa sitä, että meillä on yhteismarkkinat. Eli me emme voi kantaa tulleja, tai mitään tuontimaksuja toisten tuotteista, ja me ikään kuin kilpaillaan samoilla markkinoilla. Sitten politiikan kannalta se tarkoittaa sitä, erityisesti maa- ja puutarhatalouden alalla, koska sehän on EU:n vanhin yhteisen politiikan ala, itse asiassa kaikkein laajin ja yksityiskohtaisin, niin se tarkoittaa sitä, että hyvin pitkälti toimialaa säädellään EU:ssa yhteisesti. Meillä on joitakin kansallisia menettelyjä. Meillä on esimerkiksi maatalouden kansallista tukea. Lähinnä se on niin, että voidaan tarkentaa lainsäädäntöä, että sen EU:n määrittämän minimitasen lisäksi meillä voi olla jotain yksityiskohtaisempaa, jollakin alalla. Mutta meillä täytyy kuitenkin vähintään olla se, mitä EU on yhteisesti sopinut.

Sitten tietysti, jos ajattelee nimenomaan puutarhatalouden kannalta, niin sehän on kiinnostavaa, että silloin kuin Euroopan talousyhteisö perustettiin 60-luvulla, niin siinä oli kuusi jäsenmaata, jotka olivat Benelux-maat, Belgia, Alankomaat, Luxemburg, Länsi-Saksa, Ranska ja Italia. Silloisessa maatalouspolitiikassa painottuivat niin sanotut pohjoiset tuotteet, kotieläintuotteet ja vilja. Vaikka siinä oli eteläisiä tuottajamaita, tietenkin niin kuin Etelä-Ranskaa, ja Italiaa, niin sittenkin ne poliittiset voimasuhteet menivät sillä tavalla, että se voimakkain maatalouden tuki tuli näille pohjoisille tuotteille. Sitten vihannekset ja hedelmät jäivät sitten vähän lapsipuolen asemaan siinä. Ne jäivät voimakkaammin markkinoilla toimiviksi, ja niille kehitettiin vähemmän politiikkavälineitä. Nimenomaan

vähemmän politiikkavälineitä niiden tukemiseksi. Muunlaista säätelyä tietenkin kehittyi sitten aikojen oloon, nyt vaikka kuluttajan turvallisuuteen liittyviä ja sen tyyppisiä asioita.

Sitten myöhemminhän Euroopan Unioniin tuli paljonkin eteläisempiä jäsenmaita, joille esimerkiksi vihannes- ja hedelmätuotanto, marjatuotantokin, on hirveän tärkeää, mutta kun siellä oli jo se kova ydin näistä ns. pohjoisista tuotteista, niin kaikki nämä vuosikymmenet siinä on semmoinen tietty jännite ollut näiden ns. vanhojen pohjoisten tuotteiden politiikan ja näiden muiden tuotteiden suhteen, että miten niitä kohdellaan. Siinä on kovasti yritetty taistella, että samantyyppistä tukea - ei välttämättä samassa muodossaan, mutta kuitenkin että Euroopan Unioni sitten enemmän tukisi nimenomaan vihannes-, marja- ja hedelmätuottajia. Mutta kyllä edelleenkin siellä se kova ydin näissä pohjoisissa tuotteissa on aika voimakas, vaikka on isoja muutoksia sitten ollut siinä, että tällä hetkellä yhteisessä maatalouspolitiikassa esimerkiksi ympäristönäkökohdat ovat hyvin voimakkaita politiikkamuotoiluissa tällä hetkellä.

[Irene Vänninen] Se onkin mielenkiintoista, miten kauas ulottuvat ne juuret, jotka ovat määritelleet sitä markkinaehtoisuutta. Kuten kohta tuossa näemme, niin toteamme myöskin, että Suomessa puutarhatalous on paljon enemmän markkinoiden ehtojen varassa toimiva tuotantosektori, kuin niin sanottu perusmaatalous. Mutta se menee todellakin sinne asti, kun EU perustettiin ylipäätään?

[Hilkka Vihinen] Kyllä vain. Ja Alankomaathan on vanhastaan ollut erittäin merkittävä vihannesten tuottaja eritoten, ja sitten taimien ja kukkasipuleiden ja kaikki nämä. Se on ollut todella iso bisnes sillä alueella. Mutta sehän onkin jännittävää, että vaikka Alankomaat olivat yksi perustajajäsenistä, niin he mielellään jättivät tämän alueen vähemmälle säätelylle ja vähemmälle tuelle, koska he olivat niin hyviä itse niillä markkinoilla.

[Irene Vänninen] Ajatella!

[Hilkka Vihinen] Heille se olisi ollut vain haitta, jos olisi alettu nostaa niitä toisia ja ikään kuin pistämään aisoihin sitä heidän hyvin markkinoilla toimivaa elinkeinoaan.

[Irene Vänninen] Sen sijaan nykypäivänä, tätä ohjelman taustoja selvitellessä löysin mm. brittein saarella tehdyn tämmöisen, sanoisiko sitä nyt vaikkapa kannanottopositioksi, niin siinä mietittiin juuri sitä, että millä erilaisilla uusillakin keinoilla nimenomaan puutarhataloutta voitaisiin tukea. Ja lähtökohtana oli se, että sen tuotteet ovat ihmisen terveydelle hyvin merkityksellisiä. Ja tämä kirjoittaja toivoikin siinä jonkinlaista ikään kuin läpimurtoa puutarhatalouden tuotteille, että niiden tämäkin arvo tunnustettaisiin. Sen takiahan me niitä syömme, että me saamme niistä vaikkapa nyt elimistöön ns. ruosteenesto ainetta, että solut eivät kulu liikaa, vaan antioksidantteja riittää ja niin edelleen.

[Hilkka Vihinen] Tämä on hyvin kiinnostavaa, että minä olen aikoinaan väitöskirjassani tutkinut Euroopan Unionin maatalouspolitiikan kehittymistä politiikkana nimenomaan. Että mitkä siellä ovat olleet sellaisia tärkeitä asioita, joista kättä on väännetty, ja mitkä ovat olleet painavia argumentteja ja miten esimerkiksi tukipolitiikka on painottunut. Niin se, että ylipäätään terveellisyys tuli kysymykseksi siinä politiikassa. Se on aika myöhäinen asia. Hyvin pitkään sodan jälkeen tilanne oli se, että piti vaan saada edullisia elintarvikkeita, että Euroopassa ei enää nähdä nälkää. Sitten samaan aikaan viljelijöille piti taata riittävä toimeentulo. Ja nämä ovat pysyneet siellä sen politiikan keskiössä hyvin pitkään. Sitten pikkuhiljalleen siihen on syntynyt uusia argumentteja erilaisista teemoista, joita nyt ovat ympäristöasiat, maaseudun kehitys on tullut siihen oheen viimeisten vuosikymmenien aikana, ja sitten juuri kaikki, joka liittyy ravitsemukseen ja terveyteen. Se on varmaankin sellainen asia, että jos tässä nyt tulevaisuudessa suht' vakaisissa oloissa Euroopan Unioni voi kehittyä, niin voisin vähän kannua valaa politiikan tutkijana sen verran, niin sanoisin, että nämä terveysasiat tulevat painamaan enemmän politiikan muotoiluissa jatkossa. Juuri niin kuin mainitsit.

[Irene Vänninen] Että sieltä kaukaa historiasta tulee ikään kuin se ajanjakso, jolloin oli tärkeämpää pysyä hengissä, kuin olla täysin hyvinvoiva. Nyt se myös ihmisen ruuan kautta saatava hyvinvointi on tullut keskeisemmäksi.

[Hilkka Vihinen] Kyllä. Tosiaan tuo eläinten hyvinvointi on kanssa sellainen, joka on viime vuosikymmeninä politisoitunut myös sinne osaksi yhteistä maatalouspolitiikkaa. Se on monipuolistunut hyvin voimakkaasti.

[Musiikkia]

[Irene Vänninen] Kuuntelit juuri osan Puhetta puutarhasta ja taloudesta -podcastsarjaa. Tämä jakso on tuotettu yhteistyössä Fubuma -hankkeen kanssa. Fubuma -hankkeella kehitetään tulevaisuuden maataloja.

[Musiikkia]